

בעל בית-חרושת לממתקים, בגוש דן, היה שולח "מתנות-חג" לפקיד משרד המסחר והתעשייה שטיפלו בבעיותיו. המתנות: הבילות גדולות של שוקולד וממתקים לייצוא, שערך כל הבילה הגיע לכמה עשרות לירות.

פקיד המטפל במשלוח סחורה דרך המכס, סיגל לעצמו הרגל נחמד: מדי בואו למכס הוא מצטייד בתריסר עטים כדוריים. בכל דוכן בו הוא חייב לחתום על טופס כלשהו — הוא "שוכח" עט, למזכרת.

שיחרור בעזרת הפקיד הרופא

כ ל ארה מקרים, בהם ניתן השיחרור כדי לזכות בהנאה כשהיא מהשלטון. קיים גם שוחד, הניתן כדי להשתחרר מחובה בלתי-יניעה כלפי המדינה. למשל: שיחרור משירות צבאי.

במדינה בעלת תודעה בטחונית מפותחת מאוד, כאשר השירות הצבאי הוא צעד מובן מאליו, לא פסחה מזלת השוחד גם על המנגנון המספלי בחיל ובשיחרור. סימפטום מוקדם התגלה ב-1953, באגף מירשם התושבים של משרד הפנים. התגלה פקיד שקיבל שוחד בטיטונות, כדי לשנות תאריכי-לידה על תעודות-זהות. כל שינוי כזה שיחרר אורח בריא, ברגיוס, משירות צבאי. הפקיד נידון אמנם למאסר, אך בצאתו מן הכלא הפך חרשתי-טקסטיל. וזאת, למרות שמאו עלותו ארצה ועד למעצרו היה פקיד ממשלתי קטן, שהרוויח רק משכורת ועומה.

מיקרה אחר התגלה בירושלים, כאשר נתפס רופא שסיפק תעודות רפ איות כוזבות לחיילי-גיוס. על פי תעודות אלה שוחררו הבחורים משירות צבאי, כבלתי-שפויים בדעתם. המיקרה האחרון התגלה לא מזמן, כאשר נעצר תושב ראשון-לציון. האשמה: האזרח סידר אצל קצין גבוה — תמורת שוחד — שיחרור לאנשי-צבא משירות מילואים.

איך לעשות מה

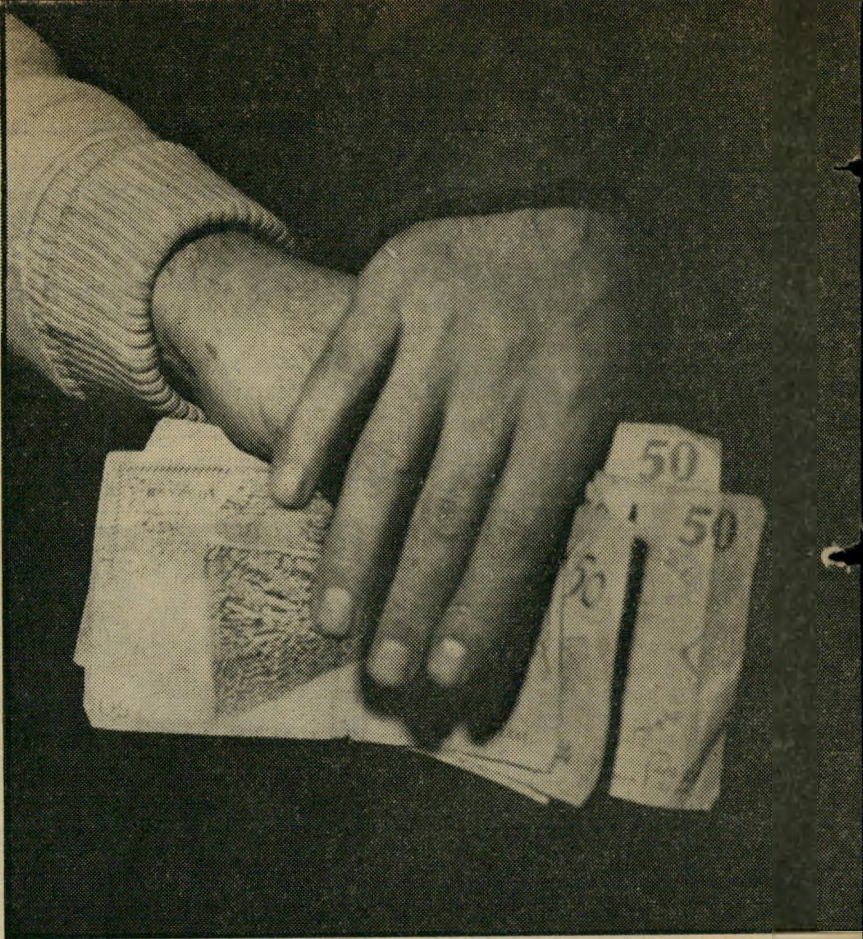
כ יצר נתנים את השוחד? בשביל המשחד המתחיל — זהו רגע בלתי-יניעים, אפילו אפוף סכנה. כי לפי החוק, צפוי למקבל ולנותן השוחד עונש מאסר חמור. אולם נמצאו כמה שיטות יעילות להתגבר על המיכשול.

● השיטה הפשוטה ביותר היא שיטת המעטפה. "ברגע שפקיד מסויים מתחיל לעשות לי יותר מדי צרות — אני מבין שהגיע הזמן ללכת אליו עם מעטפה". הסביר סוחר קטן. הוא מכניס שטר-יכסף לתוך מעטפה פתוחה, ובעת שהוא מנהל את שיחתו עם הפקיד, הוא מניח את המעטפה על השולחן, בצורה שחלק מן השטרות נראה היטב. עם גמר השיחה הוא קם ללכת, שוכח בכונה תחילה את המעטפה. אם הפקיד מעיר לו ששכח משהו — נכשל נסיון השיחור. אם הפקיד שותק — העיסקה הבזויה בוצעה.

● שיטה אחרת היא בקשת ההלוואה. הפקיד, המקיים מגע הדוק עם הלקוח, מספר לו על צרותיו, על קשייו להסתדר מבחינה כספית, על התינוק האחרון שנולד. ואז הוא מבקש הלוואה. לפעמים מציע הלקוח עצמו לתת הלוואה. הפקיד מבטיח להחזיר אותה במועד מסויים. אבל הוא מפנה, מתנצל, מבטיח לחסל את חובו בקרוב. ניתן להלוואה-השוחד מרגיע אותו, אימר לו שאין זה חשוב. אם הפקיד נותן את השירות המבוקש — הוא יכול לצפות להלוואה "חדשה", וכך הלאה.

● דרך המקובלת יותר ויותר לאחרונה על אנשי-העסקים, ומנהלי חברות, היא הפנייה המקצועית האלגנטית. הם עושים זאת באמצעות סוכנים ויועצים, שפרשו מן השירות הממלתי ופתחו משרדים משלהם — אם בשטח מס-הכנסה, או עמילות המכס. כמה מיועצים אלה אינם אלא צינורות ישרים, לתשלום שוחד לפקידים שעד לפני זמן קצר היו עמיתיהם לעבודה. ידועים מקרים אחדים, בהם נוהלה שותפות בין פקיד שהפך יועץ פרטי, לבין עמיתו שהמשיך לעבוד במנגנון הממשלתי.

ידועים מקרים מסויימים, שהפקיד מקבל-השוחד הפך שותף-ממש של נותן-השוחד. עד כדי כך, שהיה מבקר את חשבונות העסק בקביעות, כדי לקבל את השוחד המגיע לו — בצורת אחוים קבועים מן הרווחים.

במקומות אחרים, אין אפילו שליטה מפורקת זו על הכספים הבלתי-חוקיים. הקבלנים משלמים ישר למהנדסים, או לחברי ועדות-הבנין, ואלה מכניסים את הכסף לכיסם. אין פלא, שעסקנים רבים במינהל המוניציפלי אינם נלחמים דווקא על משרות של כבוד ויוקרה, כי אם על מינוי בוועדות הבניה.

★ ★ ★

מ שרדי הממשלה הם הקונה הגדול ביותר במדינה. הם צורכים הכל: החל במטאטאים וכלה בספריות-ורה ובמחשבים-אלקטרוניים. אמנם, על-פי הוראות-קבע, אין קונים דבר מבלי להוציא תחילה מיכרו. אלא שגם במסגרת המיכרוזים עוברים, מדי שנה בשנה מיליוני לירות מיד ליד — כשוהה.

משרד לדוגמה הוא משרד-הכעז, שהוא אחד הקונים הגדולים במנגנון הממלכתי. הנהלת המשרד חיפשה פקיד-קניית ישר, מעל לכל צל של רבב. אחרי חיפושים רבים מצאה איש דתי, בעל עבר בטחוני, שהתבלט בחולצה החאקי ובמצחיה המעוכה שלו. אלא שגם הוא לא החזיק מעמד במישרה שטופת-הפיתוים. כעבור שנתיים עזב את מישרתו הממשלתית, נכנס כשותף לחברה שהיא אדו הספקים הראשיים של משרד-הכעז. כשותף באותה חברה, נכנס גם מזכירו לשעבר.

גם האספקה הקדושה ביותר — ספריות-ורה, תפילין ומוזות — הנקנות עידי משרד-הדתות, אינה נקיה מן הנגע. כמה סוחרים זכו להעפפה, הפכו ספקים גדולים של תשישי-קדושה, הודות לשפה המשותפת שמצאו עם כמה מפקדי המשרד.

★ ★ ★

מ הכנסה זה שוק מזרחי-מיתון לא פעם אורח הגון, ביצאו ממשרד של פקיד-שומה. בתחילה נדרש האורח לשלם 10 או 15 אלף לירות. הוא נכנס לפקיד, מוכיח,

כדי להשתמש מלם ההכנסה, מתשלום מכם - ואפילו משרות בצה"ל

סרטן הדורש ניתוח

מדוע משלמים שוחד? תשובה חלקית אפשר למצוא במיקרה שאירע ברוסיה הצארית. גיבורה היה עורך-הדין היהודי אוסקר גרוזנברג, שעל שמו נקרא רחוב בתל-אביב. גרוזנברג הוזמן להגן על יצור-טבק יהודי באוקראינה, שהואשם בשיחור פקידים. הוא מכר סיגריות משוכחות בלי בלו. היה זה סוד גלוי, כי הסיגריות של אותו יהודי המסוגלות כסיגריות זולות שאינן חייבות בבלו, הן סיגריות משוכחות. השוחד את מחירן הגבוה. טענתו העיקרית של גרוזנברג היתה פשוטה: יצור-הטבק כולם נוצריים; פקידו הבלו אף הם נוצריים, ומשחררים את היצרנים מתשלום-אמת של הבלו. כדי לזכות לשווייו, לא היתה ברירה ליצרן היהודי אלא לשלם שוחד.

ההקבלה, אותה משמיעים סוחרים ויצרנים ישראלים לרוב: "המנגנון הממשלתי מעדיף את הסקטור ההסתדרותי. אם אנחנו רוצים שחיון — אנחנו חייבים לשלם שוחד". וזהו הפשטה. מקור השוחד אינו נובע דווקא מסקטור זה או אחר, כי אם מעצם המסטר השולט. זהו מסטר מפלגתי-כיתתי, הבנוי על חלוקת הנאות. זמן רב לפני שהופיע השוחד, דיברו כולם על פרוטקציה. וזכור עדיין המונח "ויטמין פי".

הדבר החל בזה, ששר היה קורא לפקיד נמוך ומורה לו להעניק טובת-הנאה לאיש חסותו — גם כאשר הדבר לא הגיע לו, או וגם כשכבולל כך נגרם עול לאחר. אחרי שהפקיד עשה את המעשה עשר פעמים למען השר, מטעמים מפלגתיים-כיתתיים, לא ראה כל פסול בכך, שיעשה את הדבר פעם אחת למען עצמו.

תחילה היה זה כדי לעזור לקרוב או לידיד, ללא תמורה. אלא שאחרי צעד כזה, שוב לא יכול היה לעצור. הצעד הבא הוביל אותו אל קבלת-השוחד. תוך שנים אחדות הפך הנגע לסרטן ממאיר, המאיים להרוס את כל תאי הגוף הלאומי — אם לא יבוצע ניתוח מהיר.

מתריע, מציג מיסמכים — ולבסוף מוריד את השומה ל-800 או אלף לירות. אבל, לא כל הזוכים להקטנת השומה שלהם זוכים לכך בצדק. מספר גדול והולך מסחרר עם פקיד מס-הכנסה הודות למתן שוחד. בשנה שעברה נתפסו שלושה פקידים גבוהים של מס-הכנסה מאזור תל-אביב, אשר היו על רמה גבוהה ביותר, הודות לתשלומים של רבבות ל"י, שהתגלו כשוחד. השבוע נתפסו עוד פקידים — באותה אשמה.

על דוגמה אחרת סיפר איש-העסקים תל-אביבי: "יום אחד נכנס אלי פקיד שהציג את עצמו כאיש מס-הכנסה. הוא גם הראה לי תעודה. אמר שרוצה לשוחח איתי בעניינים של מס-הכנסה. אבל לא במשרד שלי, כי אם בבית-קפה. קבעתי פגישה. הוא התחיל לומר לי שאני מפנה בתשלום ניכור-המס במשכורות העובדים, ושזו עבירה חמורה מאוד. הוא יודע שמעבידים רבים עושים את זה, מפני שהם משתמשים בכסף הניכורים, וזה שחה להם הרבה. אבל בשביל זה צריכים קשרים במס-הכנסה. הרמז היה ברור לגמרי, אמרתי לו שאם הוא יוסיף מלה אחת בנושא — אפנה למשטרה. מאז לא ראיתי את פניו".

על פקיד-שומה אחר סיפר יצרן מוון מנתניה. "מדובר בפקיד באחת מערי השרון. יום אחד קיבלתי הזמנה להחזנה של בתו. היה שם קהל רב: בעיקר הנישומים של הפקיד הזה. אחד מהם, בעל יקב, משלם לו סכום חודשי קבוע לאקטן. איך הביעו אותם יהודים את הערכתם ליחס הטוב של פקיד השומה? פשוט מאוד: הם נתנו מתנות לכלה. בעיקר מזומנים. זה הסתכם בקרוב ל-50 אלף ל"י. ולא היה בכך שום דבר בלתי-חוקי או פסול, חלילה".

הענקת מתנה לפקיד ממשלתי, כשוחד, התפתחה לדרגה של אמנות ממש. כמה סוחרים הלבשה, למשל, מפורים ביד נדיבה, בין כמה פקידים במשרד המסחר והתעשייה, הזמנה זו: "בוא אלי לחנות (או למיפעל) ובחר לך איזה חליפה יפה (או מעיל לאשתך)". השוחד ניתן בשתי צורות: על-ידי הענקת הבגדים הינמי-אין-כסף, או על-ידי מתן הנחה גדולה מאוד, שהצדקה היחידה — רכישת רצונו הטוב של הפקיד. שני הדברים, אגב, אסורים בתכלית לפי התקש"ר, המחייב את עובדי המדינה.